DESPRE PERSONAJELE CARE IAU PARTE LA DISCUŢIE

Republica face parte dintre dialogurile „povestite”. Socrate se adresează unui auditor nenumit, relatând conversaţia pe care ar fi avut-o în ajun la Pireu, în casa lui Cephalos. În *Timaios*, prezentat ca o continuare la *Republica*, acest auditoriu intră şi el în scenă: Timaios, Critias, Hermocrates. Totuşi, după opinia generală a interpreţilor, nimic nu ne poate face să credem că, în momentul redactării *Republicii*, Platon avea în vedere un auditoriu precizat al lui Socrate.

Personajele care iau parte la discuţia despre dreptate împreună cu Socrate sunt:

Cephalos — era un bogat syracusan, tatăl lui Polemarchos şi al retorului Lysias, stabilit la Atena la invitaţia lui Perlele. Ar fi trăit 30 de ani aici, până la sfârşitul vieţii. Poseda la Pireu o foarte productivă manufactură *(ergasterion)* de arme.

Polemarchos — după moartea tatălui său, devenit şeful familiei, laolaltă cu fraţii săi, se mută în sudul Italiei, la Thurioi, unde, cu toţii, primesc cetăţenia. Se reîntorc însă la Atena, după eşecul expediţiei ateniene din Sicilia. Polemarchos, foarte bogat şi el, piere în timpul tiraniei Celor 30 care căutau să pună mâna pe averile locuitorilor bogaţi ai Atenei.

Glaucon şi *Adeimantos* sunt fraţii mai mari ai lui Platon, care nu avea mai mult de 4—5 ani în momentul prezumtiv al cinei de la Cephalos. Bătălia în care ei s-ar fi distins împotriva celor din Megara ar fi avut loc la Nisaia. Glaucon făcea parte dintre apropiaţii lui Socrate, care i-ar fi descurajat tânărului ambiţiile de a se apuca de politică încă înainte de a împlini vârsta de 20 de ani. Ar fi scris şi dialoguri socratice din care nu ni s-a păstrat nimic. Este extrem de semnificativ că, în decursul a 9/10 din cuprinsul dialogului, tocmai fraţii lui Platon sunt interlocutorii lui Socrate. Pe de altă parte, legătura mai strânsă dintre Glaucon şi Socrate (ei sosesc împreună în Pireu) explică de ce rolul de interlocutor pentru Socrate al acestuia este considerabil mai extins, decât cel al fratelui său.

Thrasymachos — retor şi sofist din Chalcedon în Bithynia. I se atribuiau preocupări pentru structura perioadei, pentru ritmul frazei. Opera sa principală ar fi fost o lucrare de retorică *Marele Tratat* (Megale techne). I se mai atribuie şi un *Peri rhetorikes* (Despre retorică). (Vezi, pentru date despre viaţa şi opera lui Thrasymachos, precum şi pentru fragmentele păstrate din opera acestuia, capitolul „Thrasymachos” din volumul II, partea a 2-a din *Filosofia greacă până la Platon*, redactat de Manuela Tecuşan).

Cleitophon — atenian, fiul lui Aristonymos, este, alături de Archinos, Anytos şi Phormisios, partizan al lui Theramenes, reprezentând deci o facţiune oligarhică moderată. Aristofan, în *Broaştele* (967), îl socoteşte a fi un adept al educaţiei sofistice. Din dialogul platonic sau pseudo-platonic omonim, se poate crede că Cleitophon fusese, un timp, atras de către Socrate, pe care însă îl părăsise, dezamăgit, în favoarea lui Thrasymachos, al cărui susţinător îl întâlnim aici, în *Republica*. Rolul lui Cleitophon în această operă, limitat la câteva replici, este cu

totul episodic. Dimpotrivă, toate personajele amintite mai sus, fie că „intră în scenă" mai mult ori mai puţin, joacă câte un rol esenţial în economia dialogului, fiecare împlinindu-şi „cursa" sa în „ştafeta" purtătorilor unui crez etic combătut de către Socrate (vezi *Interpretare,* pp. 30 — 39).

MITUL PEŞTERII

(Cartea a VII-a)

„Mai departe — am zis — asemuieşte firea noastră în privinţa educaţiei şi a lipsei de educaţie cu următoarea întâmplare : iată mai mulţi oameni aflaţi într-o încăpere subpământeană, ca într-o peşteră, al cărei drum de intrare dă spre lumină, drum lung faţă de /lungimea/ întregului peşterii[252]. În această încăpere ei se găsesc, încă din copilărie, cu picioarele şi grumazurile legate, astfel încât trebuie să stea locului şi să privească doar înainte, fără să poată să-şi rotească capetele din pricina legăturilor. Lumină le vine de sus şi de departe, de la un foc aprins înapoia lor; iar între foc şi oamenii legaţi, este un drum aşezat mai sus, de-a lungul căruia, iată, e zidit un mic perete, aşa cum este paravanul scamatorilor, pus dinaintea celor ce privesc, deasupra căruia îşi arată ei scamatoriile..."

„Văd" — spuse el.

„... mai încearcă să vezi şi că, de-a lungul acestui perete, nişte oameni poartă felurite obiecte care depăşesc în înălţime zidul, mai poartă şi statui de oameni, ca şi alte făpturi de piatră sau lemn, lucrate în chipul cel mai divers. Iar dintre cei care le poartă, unii, cum e şi firesc, scot sunete, alţii păstrează tăcerea."

„Ciudată imagine şi ciudaţi sunt oamenii legaţi!"

„Sunt asemănători nouă — am spus. Căci crezi că astfel de oameni au văzut, mai întâi, din ei înşişi, cât şi din soţii lor, altceva decât umbrele care cad, aruncate de foc, pe zidul de dinaintea lor?"

„Cum ar putea vedea altceva — spuse el — dacă întreaga viaţă sunt siliţi să-şi ţină capetele nemişcate?"

„Dar ce ar putea vedea din obiectele purtate? Oare nu tot acelaşi lucru?"

„Bun, şi?"

„Iar dacă ei ar fi în stare să stea de vorbă unii cu alţii, nu crezi că oamenii noştri ar socoti că, numind aceste umbre, pe care le văd, ei numesc realitatea?"

„Necesar."

„Şi ce-ar face dacă zidul de dinainte al închisorii ar avea un ecou? Când vreunul dintre cei ce trec ar emite vreun sunet, crezi că ei ar socoti emisiunea sunetului iscată fiind de altceva, în afara umbrei ce le trece pe dinainte?"

„Pe Zeus, — răspunse el — nu cred!"

„În general, deci — am spus eu — asemenea oameni nu ar putea lua drept adevăr decât umbrele lucrurilor."

„E cu totul obligatoriu."

„Priveşte acum în ce fel ar putea fi dezlegarea lor din lanţuri şi vindecarea de lipsa lor de minte, dacă aşa ceva le-ar sta în fire : atunci când vreunul dintre ei s-ar pomeni dezlegat şi silit, deodată, să se ridice, să-şi rotească grumazul, să umble şi să privească spre lumină, făcând el toate acestea, ar resimţi tot felul de dureri, iar din pricina strălucirii focului n-ar putea privi acele obiecte, ale căror umbre le văzuse mai înainte. Ce crezi că ar zice, dacă cineva i-ar spune că ceea ce văzuse mai înainte erau deşertăciuni, dar că acum se află mai aproape de ceea-ce-este şi că, întors către ceea-ce-este în mai mare măsură, vede mai conform cu adevărul?

în plus, dacă, arătându-i-l pe fiecare dintre obiectele purtate, l-ar sili, prin întrebări, să răspundă ce anume este lucrul respectiv? Nu crezi că el s-ar putea afla în încurcătură şi că ar putea socoti că cele văzute mai înainte erau mai adevărate decât cele arătate acum?"

„Ba da."

„Iar dacă l-ar sili să privească spre lumina însăşi,, nu crezi că l-ar durea ochii şi că ar da fuga îndărăt,, întorcându-se spre acele lucruri pe care poate să le vadă şi le-ar socoti pe acestea, în fapt, mai sigure decât cele arătate?"[253]

„Chiar aşa!"

„Dar dacă cineva l-ar smulge cu forţa din locuinţa aceasta, ducându-l pe un suiş greu şi pieptiş, nedându-i drumul până ce nu l-ar fi tras la lumina soarelui, oare nu ar suferi şi nu s-ar mânia că e tras? Iar când ar ieşi la soare, nu i s-ar umple ochii de strălucire, astfel încât nu ar putea vedea nimic din lucrurile socotite acum adevărate?"

„N-ar putea, cel puţin îndată, să le vadă!" — grăi el.

„Cred că ar avea nevoie de obişnuinţă, dacă ar fi ca el să vadă lumea cea de sus. Iar mai întâi, el ar vedea mai lesne umbrele, după aceea oglindirile oamenilor şi ale celorlalte lucruri, apoi lucrurile ele însele, în continuare, i-ar fi mai uşor să privească în timpul nopţii ceea ce e pe cer şi cerul însuşi, privind deci lumina stelelor şi a lunii mai curând decât, în timpul zilei, soarele şi lumina sa."

„Cum de nu!"

„La urmă, el va privi soarele, nu în apă, nici reflexiile sale în vreun loc străin, ci l-ar putea vedea şi contempla, aşa cum este, pe el însuşi, în locul său propriu."

„Necesar."

„După aceasta, ar cugeta în legătură cu soarele, cum că acesta determină anotimpurile şi anii, că el cârmuieşte totul în lumea vizibilă, fiind cumva răspunzător şi pentru toate imaginile acelea, văzute de ei /în peşteră/"[253 bis].

„E clar că aici ar ajunge, după va fi străbătut toate celelalte etape."

„Ei, şi nu crezi că dacă omul acesta şi-ar aminti de prima sa locuinţă, de înţelepciunea de acolo, ca şi de părtaşii săi la lanţuri, el s-ar socoti pe sine fericit de pe urma schimbării, iar de ceilalţi i-ar fi milă?" „Cu totul."

„Iar dacă la ei ar exista laude şi cinstiri şi s-ar da răsplată celui mai ager în a vedea umbrele ce trec alături şi care îşi aminteşte cel mai bine cele ce, de obicei, se preced, se succed, sau trec laolaltă, şi care, în temeiul acestor observaţii, ar putea cel mai bine să prezică[254] ce urmează în viitor să se mai întâmple, ţi se pare oare că omul nostru ar putea să poftească răsplăţile acelea şi să-i invidieze pe cei onoraţi la ei şi aflaţi la putere? Sau ar simţi ce spune Homer, voind nespus *mai degrabă argat să fie pe pământ* ***la*** *cineva neînsemnat*, *sărman şi fără de stare*[255], consimţind să paţă orişice mai degrabă decât să aibă părerile de acolo şi să trăiască în acel chip?"

„Aşa cred — zise el. Ar voi să păţească orice mai curând decât să trăiască în acel chip."

„Mai gândeşte-te şi la următorul aspect: dacă, iarăşi, acel om, coborând, s-ar aşeza în acelaşi scaun de unde a plecat, oare nu ar avea ochii plini de întunecime, sosind deodată dinspre lumea însorită?”

„Ba da” — zise.

„Iar dacă el ar trebui din nou ca, interpretând umbrele acelea, să se ia la întrecere cu oamenii ce au rămas totdeauna legaţi şi dacă ar trebui s-o facă chiar în clipa când nu vede bine, înainte de a-şi obişnui ochii, iar dacă acest timp cerut de reobişnuire nu ar fi cu totul scurt, oare nu ar da el prilej de râs? Şi nu s-ar spune despre el că, după ce s-a urcat, a revenit cu vederea coruptă şi că, deci, nici nu merită să încerci a sui? Iar pe cel ce încearcă să-i dezlege şi să-i conducă pe drum în sus, în caz că ei ar putea să pună mâinile pe el şi să-l ucidă, oare nu l-ar ucide?”[258].

„Ba chiar aşa.”

„Iată, dragă Glaucon, — am spus eu — imaginea care trebuie, în întregime pusă în legătură cu cele zise mai înainte: domeniul deschis vederii e asemănător cu locuinţa-închisoare, lumina focului din ea — cu puterea soarelui. Iar dacă ai socoti urcuşul şi contemplarea lumii de sus ca reprezentând suişul sufletuiui către locul inteligibilului, ai înţelege bine ceea ce eu nădăjduiam să spun, de vreme ce aşa ceva a dorit să asculţi. Dacă nădejdea aceasta e îndreptăţită, Zeul o ştie[257].

Opiniile mele însă acestea sunt, anume că în domeniul inteligibilului, mai presus de toate este ideea Binelui, că ea este anevoie de văzut, dar că, odată văzută, ea trebuie concepută ca fiind pricina pentru tot ce-i drept şi frumos; ea zămisleşte în domeniul vizibil lumina şi pe domnul acesteia, iar în domeniul inteligibil, chiar ea domneşte, producând adevăr şi intelect; şi iarăşi cred că cel ce voieşte să facă ceva cugetat în viaţa privată sau în cea publică, trebuie s-o contemple.”

„Sunt de aceeaşi părere — spuse el — în felul în care pot.”

„Atunci fii de acord şi cu lucrul ce urmează şi nu te mira că cei care ajung aici nu vor să se îndeletnicească cu afacerile omeneşti, ci, mereu, sufletele lor cată în sus, fapt firesc dacă aceasta se întâmplă după chipul imaginii înfăţişate mai înainte.”

„E firesc.”

„Dar crezi că e de mirare, dacă cineva, sosind de la contemplarea divinului la cea a lucrurilor omeneşti, se poartă cum nu trebuie şi se face de râs, având vederea încă slabă? Ţi se pare de mirare că, înainte de a se obişnui îndestulător cu bezna din lumea de aici, este silit, pe la tribunal sau pe aiurea, să se confrunte cu umbrele dreptăţii, sau cu statuile de la care provin umbrele şi să se ia ia întrecere cu alţii în legătură cu acest subiect şi în felul în care sunt înţelese toate acestea de către oameni ce n-au văzut niciodată dreptatea însăşi?”

„Nu este deloc de mirare.”

„Dar dacă lumea ar avea minte, şi-ar aminti că există două feluri de slăbire a vederii, provenind de la două feluri de pricini: o dată a celor ce vin de ia lumină la

întuneric, apoi, ale celor ce vin de la întuneric la lumină. Ar putea atunci gândi că acelaşi lucru se petrece şi cu sufletul, atunci când l-ar vedea tulburat şi incapabil să vadă ceva n-ar trebui să râdă necugetat, ci s-ar cădea să cerceteze dacă, nu cumva, venind sufletul de la o viaţă mai luminoasă, nu e pătruns de întuneric datorită neobişnuinţei; sau dacă, dimpotrivă, sosind de la mai multă neştiinţă înspre o viaţă mai luminoasă, nu s-a umplut de o mai mare strălucire. Astfel, pe cel dinţii l-ar socoti fericit pentru ceea ce i s-a întâmplat şi pentru ceea ce a trăit, în timp ce pe celălalt l-ar socoti vrednic de milă. Iar dacă totuşi ar voi să râdă de acesta din urmă, ar fi mai puţin ridicol să râdă de el, decât de cel care soseşte de sus, de la lumină."

„Foarte corect ceea ce spui."

„Aşa ceva trebuie să cugetăm despre aceste suflete, dacă ideile noastre sunt adevărate. Şi să nu socotim că educaţia este ceea ce unii pretind că ea este : într-adevăr, ei susţin că pot aşeza ştiinţa într-un suflet în care ea nu se afla, ca şi când ar da vedere ochilor orbi"[258].

„Da, ei susţin aşa ceva."

„Discuţia noastră arată însă — am spus eu — că, după cum ochiul nu e în stare să se întoarcă spre strălucire dinspre întuneric, decât laolaltă cu întreg corpul, la fel această capacitate prezentă în sufletul fiecăruia, ca şi organul prin care fiecare cunoaşte, trebuie să se răsucească împreună cu întreg sufletul dinspre tărâmul devenirii, până ce ar ajunge să privească la ceea-ce-este şi la măreaţa lui strălucire. Binele pe aceasta o numim, nu?"[259].

„Da."

„Iată deci arta «răsucirii»![260] Se pune problema în ce fel se va obţine transformarea cea mai rapidă şi mai eficace a sufletului. Nu-i vorba de a-i sădi simţul «văzului», ci de a-l face să «vadă » pe cel ce are acest simţ, dar nu a fost crescut cum trebuie şi nici nu priveşte unde ar trebui."

„Aşa se pare" — spuse.

„Celelalte aşa-zise virtuţi ale sufletului par să fie cumva apropiate de virtuţile trupului — de fapt, ele nu există în el mai înainte, ci doar mai târziu apar în obiceiuri şi în ocupaţiile omului. Însă capacitatea de a cugeta arc, mai degrabă decât orice altceva, parte de ceva divin, pare-se, ceva care face ca ea să nu-şi piardă puterea niciodată. Numai că ea poate deveni, dând urmare «răsucirii» ceva folositor şi util, sau nefolositor şi vătămător. Ori n-ai observat la cei socotiţi ticăloşi dar iscusiţi, că măruntul lor suflet e ager la vedere şi priveşte cu ascuţime scopurile spre care s-a îndreptat, ca unul ce nu are o vedere slabă, dar e silit să slujească răului, încât, cu cât ar fi mai ager la vedere, cu atât ar săvârşi mai multe răutăţi?"

„Ba da."

„Dacă atunci s-ar tăia încă din copilărie această parte /rea/ a sufletului, i s-ar tăia atunci legăturile de rudenie cu devenirea, precum cu un plumb nevrednic, legături care, înclinând spre mâncăruri şi plăceri de acest fel, spre bucuriile

ospeţelor, întorc în jos privirea sufletului. Or, dacă s-ar îndepărta de ele şi s-ar întoarce către adevăr, aceeaşi putere aparţinând aceloraşi oameni, l-ar vedea atunci cu multă agerime, la fel cum vede şi lucrurile asupra cărora este acum îndreptată."

„E verosimil."

„Dar nu e verosimil şi următorul lucru: nu este necesar, în temeiul celor de dinainte ca nici cei needucaţi şi lipsiţi de experienţa adevărului să nu poată vreodată cârmui ca lumea cetatea, dar nici cei lăsaţi să-şi consume până la capăt viaţa în învăţătură? Primii, deoarece duc lipsa unui principiu unic, pe care avându-l în vedere, să facă tot ceea ce fac, în viaţa privată şi în public ; ceilalţi, fiindcă de bunăvoie nu vor acţiona, socotind că au şi ajuns să vieţuiască în Insulele Fericiţilor."

„Adevărat."

„Este, prin urmare, sarcina noastră — am spus eu — a celor ce durăm cetatea, să silim sufletele cele mai bune să ajungă la învăţătura pe care mai înainte am numit-o «supremă », anume să vadă Binele şi să întreprindă acel urcuş, iar după ce, fiind sus, vor fi privit îndeajuns, să nu li se îngăduie ceea ce acum li se îngăduie."

„Ce anume?"

„Să rămână pe loc şi să nu mai vrea să coboare îndărăt la acei oameni înlănţuiţi[261], nici să ia parte la greutăţile şi cinstirile lor, fie că sunt mai mult sau mai puţin vrednice."

„Dar — spuse el — nu le vom face o nedreptate şi nu îi vom face să trăiască mai rău, când lor le este cu putinţă să trăiască mai bine?"

„Iarăşi ai uitat, prietene[262], că legea nu se sinchiseşte ca o singură clasă să o ducă deosebit de bine în cetate, ci ea orânduieşte ca în întreaga cetate să existe fericirea, punându-i în acord pe cetăţeni prin convingere şi constrângere, făcându-i să-şi facă parte unul altuia din folosul pe care fiecare poate să-l aducă obştii. Legea face să fie în cetate astfel de oameni, nu ca să-l lase pe fiecare să se îndrepte pe unde ar vrea, ci ca ea să-i folosească pentru a întări coeziunea cetăţii."

„Adevărat, am uitat" — spuse el.

„Cugetă, deci, Glaucon, şi vezi că nu le vom face o nedreptate celor care devin la noi filosofi, ci le vom prescrie un principiu drept, determinându-i să poarte de grijă celorlalţi şi să vegheze asupră-le. Le vom spune că filosofii apăruţi în alte cetăţi nu iau parte în chip firesc la problemele acelor cetăţi: căci ei apar acolo de la sine putere, în pofida constituţiei fiecărei cetăţi; şi este drept ca ceea ce creşte de la sine, nedatorând nimănui hrană, nici să nu aibă în vedere să o asigure vreunuia. «Noi însă — vom zice — v-am născut pe voi domni şi regi peste voi înşivă şi peste restul cetăţii, ca într-un stup[263]. Voi sunteţi mai bine şi mai desăvârşit educaţi decât filosofii din alte cetăţi şi mai potriviţi să participaţi la ambele — /la filosofie şi la cârmuire/. Prin urmare, fiecare, la rândul său, trebuie să coboare către locuinţa comună a celorlalţi şi trebuie să se obişnuiască a privi

obscuritatea. Căci de îndată ce vă veţi fi obişnuit cu ea, o veţi vedea de nenumărate ori mai bine decât cei de acolo şi veţi şti ce este fiecare dintre umbre şi a cui umbră este, fiindcă voi aţi contemplat adevărul despre cele frumoase, drepte şi bune. În acest fel, voi (ca şi noi) veţi dura cetatea în stare de trezie, iar nu de vis, aşa cum sunt durate azi majoritatea cetăţilor, de către cei ce se luptă unii cu alţii pentru nişte umbre şi se sfădesc pentru dreptul de a cârmui, ca şi când acesta ar fi ceva însemnat. Adevărul este că cetatea în care cei meniţi să conducă doresc cel mai puţin să conducă, este, în chip necesar, cel mai bine şi mai neînvrăjbit durată ; iar cea în care cârmuitorii se poartă pe dos, arată şi pe dos decât prima”[204].

„ Absolut.”

„Atunci, oare crezi că nu ne vor da ascultare odraslele noastre, după ce vor auzi toate acestea şi nu vor voi să poarte partea lor de povară în cetate, fiecare când îi soseşte rândul, ci vor voi doar să locuiască toată viaţa unii împreună cu ceilalţi, într-un loc al purităţii?”

„E cu neputinţă — spuse el. Căci le vom prescrie ceva drept unor oameni drepţi. Iar fiecare dintre ei se va îndrepta către conducere ca spre ceva silnic mai curând decât spre orice altceva, invers decât fac conducătorii de acum, din fiecare dintre cetăţi.”

„Astfel stau lucrurile, prietene — am spus eu. Dacă celor meniţi să conducă le vei afla o viaţa mai bună decât cea de conducător, este cu putinţă să ai o cetate bine orânduită. Căci numai în ea vor domni cei cu adevărat bogaţi, nu în bani, ci în ceea ce trebuie să fie bogat omul fericit: într-o viaţă bună şi raţională. Dar dacă vor veni în viaţa publică cei care, acasă, sunt cerşetori şi flămânzi, socotind că de aici — din domeniul public — le va fi dat să pună mâna pe bine, nu e cu putinţă să ai o cetate bine orânduită. Fiindcă odată ce cârmuirea ajunge un obiect de dispută, războiul pătrunzând în casă şi în interior, el îi nimiceşte şi pe cârmuitori şi restul cetăţii.”

„Cu totul adevărat” — spuse el.

„Dar cunoşti vreo altă viaţă, în afară de cea proprie adevăratei filosofii, care să dispreţuiască demnităţile politice?”

„Nu, pe Zeus!” — răspunse el.

„Aşadar este necesar ca spre cârmuire să nu se îndrepte cei ce o îndrăgesc. Căci altminterea cârmuitorii devin rivali în iubire şi se luptă unii cu alţii.”

„Cum să nu!”

„Pe care alţii, deci, îi vei determina să se îndrepte spre paza cetăţii, decât pe cei care, mai întâi, sunt cei mai buni cunoscători ai condiţiilor ce fac o cetate să fie cel mai bine alcătuită, dar care, în plus, mai au şi alte cinstiri /decât cele politice/, ca şi o viaţă mai bună decât cea politică?”

„Pe nimeni alţii” — spuse.

E. „Vrei să cercetăm şi acest punct: în ce fel astfel de oameni vor apărea în cetate şi în ce fel vor putea fi conduşi ei către lumină precum se spune că sunt cei

ce suie de la Hades către zei?”[265].

„Cum să nu vreau!”

„Aceasta n-ar fi doar o răsturnare a scoicii![266] Ci o «răsucire » a sufletului de la o zi întunecată ca noaptea către ziua cea adevărată, o ascensiune şi o revenire către ceea-ce-este. Aceasta afirmăm că este filosoi’ia cea adevărată.”

„Cu totul.”

„Nu trebuie cercetat care învăţătură anume posedă o astfel de putere?”

„Cum de nu!”

„Care ar fi acea învăţătură sortită, Glaucon, să tragă sufletul dinspre devenire către ceea-ce-este? Iată la ce mă gândesc : n-am afirmat că e necesar ca tinerii noştri să fie pregătiţi în arta războiului?”

„Ba da,.”

„Trebuie deci să legăm şi această învăţătură pe care o căutăm de acel principiu ...”

„Care anume?”

„Cel de a nu fi inutilă unor bărbaţi războinici.”

„Trebuie — zise — dacă e cu putinţă.”

„Pe ei i-am educat mai înainte prin gimnastică şi muzică.”

„Aşa a fost” — spuse.

„Gimnastica a fost pusă să aibă în vedere ceea ce apare şi piere. Căci ea priveghează creşterea şi descreşterea trupului.”

„Pare-se.”

„Deci n-ar putea fi ea învăţătura pe care o căutăm!”

„Nu.”

„Dar oare este ea muzica, toată câtă am analizat-o mai înainte?”

„Aceea — spuse el — era pandantul gimnasticii, dacă îţi aminteşti. Ea îi educa pe paznici cu ajutorul bunelor deprinderi şi le oferea prin armonie, o bună armonie interioară, iar prin ritm, un ritm interior, dar nu oferea o ştiinţă. Ea stăpânea, în domeniul discursurilor, şi alte deprinderi înrudite cu acestea şi stăpânea, de asemenea, între discursuri, pe cele cu un caracter mitologic, cât şi pe acelea mai apropiate de adevăr. Dar în ea nu exista vreo învăţătură care să conducă spre ceva asemănător *cu* ceea ce tu cauţi acum.”

„Mi-ai amintit perfect — am spus eu. Într-adevăr, ea nu avea nimic asemănător. Dar, minunat Glaucon, care ar putea fi această învăţătură? Căci meseriile, toate, au apărut a fi servile...”

„Cum să nu fie? Atunci ce învăţătură mai rămâne, în afara gimnasticii, a muzicii şi a meseriilor?”

„Ei bine, — am zis eu — dacă nu putem afla nimic în afara acestora, să luăm vreuna dintre învăţăturile care se extind asupra tuturor ocupaţiilor.”

„Care anume?”

„Acel lucru comun — am spus eu — pe care toate meseriile, cugetările şi ştiinţele trebuie să-l înveţe în primul rând.”

„Care?”

„Acel mărunt lucru, — am spus eu — faptul de a deosebi pe unu, doi şi trei. Vorbesc, în principiu, despre numărul însuşi şi despre calcul. Sau nu e adevărat că orice meserie şi ştiinţă este obligată să se împărtăşească din acestea?”

„Ba da” — spuse.

„Atunci şi arta războiului?”

„E necesar din plin.”

„Ridicol general ne apare, de fiecare dată, în tragedii, Agamemnon datorită lui Palamedes! Căci acesta afirmă despre sine că, descoperind numărul, a stabilit apoi rânduirea oştirii la Troia şi că a numărat corăbiile şi toate celelalte, ca şi când, mai înainte, ele nu fuseseră numărate sau Agamemnon n-ar fi ştiut nici câte picioare are, de vreme ce nu ştia să numere. Aşadar, ce fel de general crezi că era el?”[267].

„Uimitor general, dacă acestea ar fi adevărate!”

„Deci vom socoti că putinţa de a calcula şi de a număra este încă o învăţătură necesară unui războinic?”

„Mai mult ca orice — zise el — dacă urmează să înţeleagă ceva din rânduirea trupelor şi, încă mai mult, dacă e să fie om.”

„Dar oare ai ideea pe care o am şi eu despre această învăţătură?”

„Anume?”

„Există şansa ca ea să ţină de acele învăţături pe care noi le căutăm, ce conduc, prin firea lor, către intelectul pur, dar ca nimeni să nu se slujească cum trebuie de ea, cea care poartă spre esenţă.”

„Cum aşa?”

„Voi încerca să fac limpede părerea mea. Însă priveşte şi tu acele învăţături pe care le definesc ca înălţând — ori nu — încotro ne interesează şi încuviinţează sau neagă că această învăţătură ar fi precum bănui.”

„Arată!”

„Arăt, dacă tu observi că unele lucruri sensibile nu atrag intelectul spre a le cerceta, fiind ele îndestulător judecate de către senzaţii; altele însă cer din partea intelectului o cercetare deoarece senzaţia nu face nimic trainic.”

„E clar că te referi la lucrurile aflate la depărtare sau la desenele în clar-obscur.”

„Nu înţelegi întru totul ceea ce spun.”

„Ce spui atunci?”

„Cele ce nu atrag intelectul — am zis eu — sunt cele care nu cad în acelaşi timp sub incidenţa unei senzaţii contrare. Pe cele care fac aşa ceva le socotesc ca solicitând intelectul, deoarece senzaţia nu arată cu nimic mai mult un contrariu decât pe celălalt, fie că aceste senzaţii sosesc de aproape sau de departe. Iată, astfel va fi mai clar ceea ce susţin: spunem că acestea sunt trei degete — cel mare, arătătorul şi mijlociul.”

„Desigur.”

„Ia seama că eu vorbesc despre obiecte văzute de aproape. Însă cercetează în

legătură cu ele următorul aspect."

„Care anume?"

„Fiecare dintre ele apare a fi în aceeaşi măsură «deget» şi sub acest aspect nu se deosebeşte deloc de celelalte, fie că este văzut a fi în centru, ori la capăt, fie că e alb, ori negru, gros sau subţire şi aşa mai departe. În toate aceste cazuri, sufletul majorităţii oamenilor nu este condus către gândire, încât să se întrebe ce este un deget. Căci nicăieri vederea nu-i arată că, în acelaşi timp, un deget ar fi contrariul unui deget."

„Nici nu-i contrar."

„E verosimil, deci, că o astfel de senzaţie nu poate atrage şi trezi intelectul."

„Verosimil."

„Dar ia priveşte : mărimea degetelor şi micimea lor sunt oare îndestulător văzute de către vedere, încât să nu fie nici o deosebire pentru ea a se aşeza pe cel aflat la mijloc sau la capăt? Şi asemănător în ceea ce priveşte grosimea şi subţirimea, moliciunea şi duritatea, când sunt percepute de către pipăit? Dar oare astfel de aspecte nu sunt insuficient arătate şi de celelalte simţuri? Sau fiecare dintre simţuri face următorul lucru : mai întâi simţul aplicat pe ceva tare, este silit să înregistreze apoi şi ceva moale, comunicând sufletului că aceeaşi entitate este resimţită şi ca tare şi ca moale?"

„Da, astfel se întâmplă."

„Nu e, deci, necesar ca, în astfel de situaţii cel puţin, sufletul să ajungă în încurcătură, întrebându-se ce anume indică senzaţia în raport cu tarele, dacă pe acelaşi lucru îl declară şi moale, ca şi senzaţia uşorului, a greului, întrebându-se ce este uşorul şi greul, de vreme ce senzaţia îl arată şi pe greu ca fiind uşor şi pe uşor ca fiind greu?"

„Asemenea interpretări /ale simţurilor/ apar absurde sufletului şi ele pretind o cercetare" — spuse el.

„E verosimil — am zis eu — că sufletul face în atare cazuri, pentru prima oară, experienţa socotitului şi apelează la intelect, spre a vedea dacă obiectele propuse /simţurilor/ sunt unul sau două"[268].

„Cum să nu!"

„Dar dacă obiectele apar a fi două, fiecare apare a fi diferit, dar este, la rândul său, unul."

„Da."

„Dacă fiecare este unu, dar ambele sunt două, vei gândi cele două ca distincte. Căci indistinctele nu le-ai putea gândi ca două, ci ca pe unul singur!"

„Adevărat."

„Or, vederea, — spuneam noi — percepea marele şi micul, dar nu ca pe ceva distinct, ci amestecat."

„Aşa e."

„Însă tocmai pentru limpezirea acestei situaţii, este nevoit intelectul să vadă şi el marele şi micul, dar nu amestecate, ci distincte, invers decât vederea."

„Adevărat.”

„Dar nu tocmai din acest moment începem să ne întrebăm ce sunt marele si micul?”

„Ba da.”

„Şi astfel, am denumit un aspect inteligibil, pe celălalt — vizibil.”

„Exact” — zise.

„Aceasta încercasem adineaori să spun, anume că unele lucruri atrag gândirea, altele — nu. Pe cele care ajung obiect al senzaţiei laolaltă cu contrariile lor le definesc ca atrăgând-o, pe cele care nu fac aşa, nu le socotesc în stare să o trezească.”

„înţeleg acum şi văd şi eu lucrurile la fel.”

„Ei bine, numărul si Unul din care categorie fac parte?”[269].

„Nu-mi dau seama.”

„Ci, călăuzeşte-te după cele spuse mai înainte: dacă Unul în el însuşi este îndeajuns văzut sau perceput prin vreo altă senzaţie, el nu ar putea conduce către esenţă, aşa cum am arătat în cazul degetului. Dar dacă, în ceea ce-l priveşte, apare mereu o contradicţie, astfel încât el să nu apară cu nimic mai mult Unu decât non-Unu, sufletul ar avea nevoie de un judecător şi ar ajunge în încurcătură, fiind silit să caute şi să-şi pună în mişcare gândirea dintr-însul. S-ar întreba ce anume este, în sine, Unul şi astfel, învăţătura despre Unu ar aparţine acelora care conduc şi îndreaptă către contemplarea a ceea-ce-este.”

„Da, contemplarea Unului posedă din belşug acest caracter. Căci vedem deopotrivă acelaşi lucru şi ca unu şi ca o nesfârşită mulţime.”

„Atunci, dacă aceasta este situaţia Unului — am zis eu — nu la fel se va întâmplă cu orice număr?”

„Cum de nu?”

„Dar calculul şi aritmetica sunt, în întregime, legate de număr.”

„Întru totul.”

„Deci aceste discipline apar în stare să conducă spre adevăr”[270].

„Chiar deosebit de mult.”

„Ar putea aparţine deci aritmetica învăţăturilor pe care le căutăm. Căci pentru un războinic este necesară cunoaşterea ei, din pricina nevoii de a rândui oştile, iar pentru un filosof, deoarece acel ce leapădă haina devenirii trebuie să se atingă de esenţă, căci altminteri el nu va ajunge niciodată un om care să ehibzuiască.”

„Aşa e.”

„Dar paznicul nostru se întâmplă să fie şi războinic şi filosof.”

„Bun, şi?”

„O învăţătură potrivită, deci, vei legifera, Glaucon, şi îi vei convinge pe cei care, în cetate, vor fi siliţi să aibă sarcinile cele mai importante, să se îndrepte spre calcul şi să se ocupe cu el, dar nu în chip profan, ci astfel încât să ajungă la contemplarea naturii numerelor cu ajutorul intelectului, ocupându-se de acestea mi în vederea vânzării sau cumpărării, precum negustorii sau precupeţii, ci pentru

război şi pentru a face sufletul însuşi pregătit să se întoarcă lesne dinspre devenire către adevăr şi fiinţă."

„Preafrumos grăieşti!" — zise.

„Mă mai gândesc, — am spus — după ce s-a vorbit despre arta calculului, la subtilitatea ei şi că ea este de folos în multe feluri scopului nostru, dacă va fi practicată în vederea cunoaşterii şi nu a negustoriei."

„În ce fel va fi de folos?"

„Mă refer la ceea ce aveam în vedere adineaori, anume că ea îndreaptă cu putere sufletul înspre înalt, silindu-l să discute despre numerele însele, neprimind cu nici un chip ca cineva să vorbească, despre ele, arătând sufletului numere conţinute în corpuri vizibile sau palpabile. Ştii doar că cei pricepuţi la calcul ar râde şi n-ar fi de acord, dacă cineva ar încerca, cu mintea, să dividă unitatea. Ci, dacă tu ai «îmbucătăţi-o », ei ar înmulţi-o, băgând de seamă ca niciodată Unul să nu pară a fi non-Unu — adică multe părţi"[271].

„Adevărat ce spui" — vorbi el.

„Şi dacă, Glaucon, cineva i-ar întreba : «O, minunaţi oameni, ce fel de numere sunt cele despre care vorbiţi, în rândul cărora Unul este aşa cum este socotit de către voi — fiecare unitate întreagă fiind egală cu alta, neadmiţând nici o diferenţă faţă de ea şi fără să aibă, în sine, vreo parte? » Ce crezi că ar răspunde ei?"

„Ar răspunde, cred, că despre aceste numere vorbesc, care nu pot fi decât gândite ; altminterea fiind imposibil să fie cumva percepute."

„Vezi, aşadar, — am zis — prietene, că sunt într-adevăr sorţi buni ca învăţătura aceasta să ne fie necesară, de vreme ce ea sileşte sufletul să se folosească de gândire în ea însăşi, spre a ajunge la adevăr, în el însuşi?"

„Da, straşnic face ea asta!"

„Ei bine, dar ai observat lucrul următor? Că cei prin fire buni la calcul au o firească agerime a minţii, ca să spunem aşa, pentru toate învăţăturile. Iar cei înceţi, dacă primesc învăţătura calculului şi se exersează, chiar dacă nu au vreun alt folos, ajung totuşi mai ageri decât erau şi fac cu toţii progrese"[272].

„Aşa este."

„Şi apoi, căutând învăţături care să pretindă mai multă osteneală de la cel care învaţă şi studiază, n-ai putea afla, în afara acesteia, nici multe şi nici nu le-ai putea găsi cu uşurinţă."

„Defel nu le-ai găsi!"

„Din pricina tuturor acestora deci, calculul nu trebuie lăsat deoparte, ci trebuie ca cei mai buni prin fire să fie învăţaţi să-l cunoască."

„De acord!" — zise.

„Cu asta, una la mână! Să cercetăm, însă, o cunoştinţă înrudită cu calculul, dacă cumva ni se potriveşte."

„La ce te referi? — întrebă el. La geometrie?"

„Exact."

„Pe cât are ea de-a face cu arta militară, e limpede că ni se potriveşte : căci în

privinţa campaniilor militare, a ocupării unor teritorii, a strângerii şi desfăşurării oastei, cât şi a tuturor situaţiilor în care armatele sunt dispuse /într-o anumită ordine/, fie chiar în timpul luptei, fie în timpul marşurilor, un comandant ar fi mai bun sau mai rău, în măsura în care ar fi priceput sau nu la geometrie."

„Dar pentru acestea — am spus eu — ar ajunge chiar şi o mică parte a geometriei şi a calculului. Trebuie însă cercetată partea ei cea mai însemnată şi care duce mai departe, anume, dacă cumva ea te poartă spre a vedea mai uşor ideea Binelui. Or, — afirmăm — într-acolo poartă toate câte silesc sufletul să se întoarcă spre acel loc, unde se află cea mai de presus fericire a ceea-ce-este[273], pe care el, sufletul, neapărat are, cu orice preţ, a o vedea."

„Adevărat" — zise.

„Aşadar, dacă /geometria/ sileşte să se contemple esenţa, ni se potriveşte, dacă însă îşi dă silinţa doar în vederea devenirii, nu se potriveşte."

„Aşa să zicem."

„Nu ne vor face să cădem în îndoială cei puţin pricepuţi la geometrie, fiindcă ştiinţa însăşi este total contrarie aspectului rezultat din vorbele spuse, în ceea ce o priveşte, de către cei ce o practică."

„Cum aşa?"

„Ei vorbesc în chip ridicol şi insuficient: căci toate discuţiile le poartă ca oameni practici care au în vedere acţiunea. Spun că «fac pătrate», că «întind», «adaugă» şi tot aşa glăsuiesc, cu toate că această învăţătură, în întregul ei, se practică în vederea cunoaşterii"[274].

„Întru totul."

„Să mai cădem de acord asupra unui punct?"

„Care anume?"

„Că este vorba despre ştiinţa a ceea-ce-veşnic-este şi nu a ceea ce când apare, când piere."

„De acord. Geometria este ştiinţa a ceea-ce-veşnic-este."

„Ea reprezintă, deci, prea vrednic bărbat, un mijloc de a trage sufletul spre adevăr şi de a pregăti inteligenţa filosofului să îndrepte în sus facultăţile pe care, în chip nepotrivit, le îndreptăm în jos."

„Cât e cu putinţă" — zise.

„Cât e cu putinţă să prescriem deci ca cei aflaţi în cetatea cea frumoasă[275] să nu ocolească în nici un chip geometria. Dealtfel nu sunt mici nici utilizările secundare ale acestei învăţături."

„Care?"

„Cele pe care tu le-ai pomenit: cele legate de război, ca şi cele legate de întregul activităţii de învăţare, pentru ca să o primim mai bine. Căci ştim că un om ce se bizuie pe geometrie este întru totul diferit de unul care nu se bizuie pe ea."

„Întru totul, pe Zeus!" — spuse.

„Să dăm tinerilor, deci, această a doua învăţătură?"

„Să le-o dăm."

„Dar să nu le dăm astronomia ca pe cea de-a treia? Sau nu crezi?”

„Ba da — vorbi el. Căci a înţelege mai bine mersul anotimpurilor, al lunilor şi al anilor este o cunoştinţă potrivită nu doar cu agricultura şi navigaţia, ci şi, deloc mai puţin, cu arta militară.”

„Drăguţule! Parcă te temi de mulţime, să nu se spună că prescrii învăţături inutile! Nu e deloc neînsemnat ceea ce spui, desigur, dar e dificil de crezut că, prin intermediul acelor cunoştinţe,«un anumit organ, propriu sufletului fiecăruia, se curăţă şi se reaprinde, după ce el a fost nimicit şi orbit de către celelalte îndeletniciri. E de preferat însă ca el să fie păstrat, mai degrabă decât zece mii de ochi. Căci doar cu ajutorul său e văzut adevărul. Iar cei ce sunt de acord cu aşa ceva, negreşit vor socoti că opinezi just. Cei însă care n-au cunoscut niciodată lucrul acesta, vor spune că spui prostii. Căci ei nu văd aici vreun alt folos, vrednic de a fi amintit. Cercetează aşadar cu care dintre aceşti oameni stai de vorbă. Sau cumva nu vorbeşti nici măcar cu cei dintâi, ci discuţi în principal pentru tine însuţi, fără ca totuşi să te superi dacă vreun altul ar voi să aibă folos de pe urma vorbelor tale.”

„Aşa şi vreau — spuse — să vorbesc, să întreb şi să răspund în principal pentru mine însumi.”

„întoarce-te însă înapoi — am zis eu — căci nu am aşezat acum corect ştiinţa care urmează geometriei!”

„Dar cum să facem?”

„După figura plană, am luat corpul aflat deja într-o mişcare de revoluţie, înainte de a-l lua pe el, în sine. Se cuvine ca, în continuarea celei de-a doua dimensiuni, să o luăm pe cea de-a treia. E vorba despre dimensiunea proprie cuburilor şi a obiectelor ce au parte de adâncime.”

„Aşa este. Însă, Socrate, se pare că această ştiinţă încă n-a fost inventată!”[276].

„Aceasta are două pricini — am zis eu. Mai întâi fiindcă nici o cetate nu preţuieşte astfel de cunoştinţe, iar ele sunt cercetate fără energie, fiind extrem de dificile. Apoi, fiindcă cercetătorii au nevoie de un organizator, fără de care nu ar putea face descoperiri. Or, acesta e greu să apară; iar dacă ar apărea, după cum stau lucrurile acum, cercetătorii nu i-ar da ascultare, din pricina prea marii lor înfumurări. Dar dacă cetatea, în întregul ei, ar organiza această muncă, preţuind-o, ei ar da ascultare, iar problemele, cercetate cu continuitate şi energie, s-ar lămuri în ce fel sunt. Căci chiar şi acum, dispreţuite cum sunt de către mulţime care le pune piedici, ştirbite şi de către cercetători care nu pot spune întrucât ele servesc la ceva, totuşi, în pofida tuturor acestora, ele cresc cu forţa ce o au de la frumuseţea lor proprie şi nu este deloc de mirare că au apărut.”

„Într-adevăr — zise el — aceste cercetări sunt minunate şi deosebite! Dar explică-mi mai clar ce ai spus acum: ai atribuit geometriei preocuparea pentru figura plană?”

„Da” — am spus eu.

„Mai întâi, ai pus după aceasta astronomia, apoi însă ai dat înapoi.”

„Grăbindu-mă să parcurg cu repeziciune totul, ajung mai degrabă să rămân în urmă! Fiindcă cercetarea sa se arăta ridicolă, am trecut de metoda care urma în continuare, cea legată de corpuri şi am vorbit despre astronomie după geometrie, astronomia fiind mişcarea corpurilor”[277].

„Adevărat ce spui.”

„Să aşezăm deci astronomia drept cea de-a patra învăţătură, luând ştiinţa lăsată acum deoparte — geometria în spaţiu — drept existentă, dacă cetatea ar voi s-o aibă.”

„Verosimil — zise. Însă, Socrate, adineaori m-ai buimăcit puţin, spunându-mi că laud astronomia ca un bădăran. Acum aprob însă calea pe care ai luat-o. Căci mi se pare pentru oricine clar că astronomia sileşte sufletul să privească în sus şi ne poartă din lumea terestră către cea celestă.”

„Probabil că aceasta e clar pentru oricine în afara mea. Căci eu nu văd lucrurile aşa.”

„Dar cum?” — întrebă el.

„În felul în care o abordează acum cei ce o înalţă către filosofie, îmi pare că ea te face, întru totul, să priveşti în jos!”

„Ce spui?”

„Eu cred că n-ai fost lipsit de idei nobile în felul cum înţelegi învăţătura despre cele de sus : căci, dacă cineva, dând capul pe spate şi văzând pe plafon câteva picturi frumoase, ar învăţa ceva, e probabil, ai socoti tu, că el a privit nu cu ochii, ci cu mintea. Poate că tu vezi lucrurile cum trebuie, iar eu sunt neghiobul. Căci nu pot să cred că determină sufletul să privească în sus altă învăţătură decât cea care s-ar referi la ceea-ce-este şi la ceea ce nu e vizibil. Iar dacă cineva, holbând ochii la cer, ori strângându-i când vede pământul, ar încerca să înveţe ceva de pe urma lucrurilor sensibile, afirm că el nu ar putea, în fapt, învăţa ceva — căci nimic dintre asemenea lucruri nu posedă, în sine, ştiinţa — şi afirm că sufletul său priveşte în jos şi nu în sus, chiar dacă el ar voi să înveţe, aflat fiind în plută pe spate, pe uscat sau pe mare!”

„Sunt pedepsit — spuse el. Mi-ai dat o lovitură şi pe bună dreptate! Dar cum susţii că trebuie învăţată astronomia în raport cu felul în care este ea acum învăţată, dacă /tinerii noştri/ urmează să aibă vreun folos din învăţătură în felul în care ne interesează?”

„în felul următor — am zis. Toate podoabele de pe cer, de vreme ce ele sunt podoabe ale vizibilului, să fie socotite cele mai frumoase şi mai precise dintre cele din lumea vizibilului, dar cu mult sub frumuseţile autentice şi mişcările pe care Repeziciunea reală şi încetineala reală le stârnesc în numărul adevărat şi în formele adevărate, între ele ea şi în mişcările formelor conţinute, toate acestea fiind perceptibile cu mintea şi cugetul, dar nu cu vederea. Sau crezi că da?”[278].

„Deloc” — răspunse el.

„Aşadar — am zis eu — trebuie să vedem frumuseţea cerului drept un model în vederea celeilalte învăţături, la fel cum s-ar întâmplă când ai da peste picturi

minunat încondeiate şi lucrate de către Dedal sau alt meşter ori pictor: da, căci un specialist în geometrie ar socoti, văzându-le, că sunt minunat întocmite, dar că ar fi ridicol să se creadă, cu seriozitate, că cineva va înţelege, privindu-le, adevărul despre egalitate, dublu, ori alt raport."

„Cum de n-ar fi ridicol?"

„Nu crezi că adevăratul astronom va avea aceeaşi reacţie privind mişcările astrelor? El va socoti că acestea au fost întocmite în chipul cel mai frumos cu putinţă şi că în acest fel creatorul cerului a alcătuit cerul şi ceea ce el cuprinde. Examinând însă raportul armonios al zilei cu noaptea, al acestora faţă de Lună, al Lunii faţă de an, al celorlalte astre faţă de Soare şi Lună, ca şi raportul unora cu celelalte, nu crezi că i se va părea ciudat omul care socoteşte că evenimentele cereşti decurg mereu la fel, întru nimic schimbate, deşi sunt corporale şi vizibile şi nu i se va părea la fel de ciudat să vrei cu orice preţ să surprinzi adevărul lor?"[279].

„Cred că da, acum când te aud pe tine."

„Punând probleme, deci, vom aborda astronomia, la fel ca şi geometria. Şi să lăsăm deoparte cele din cer, dacă urinează, ca, având de-a face cu autentica astronomie, să transformăm partea prin fire cugetătoare din suflet, din nefolositoare, în folositoare."

„Prescrii astronomiei o sarcină de multe ori mai mare decât cea pe care o are acum."

„Cred că vom prescrie şi celelalte sarcini în acelaşi chip, dacă, în calitate de legiuitori, ar fi să slujim la ceva. Dar poţi să-ţi aminteşti de vreuna din învăţăturile potrivite?"

„Nu-mi vine acum în minte."

„Mişcarea — am spus eu — oferă nu un singur aspect, ci mai multe, pe cât cred. Probabil că cel înţelept va putea să vorbească despre toate. Nouă, însă, două ne sunt evidente."

„Care anume?"

„Pesemne că aşa cum ochii noştri se fixează asupra astronomiei, astfel şi urechile sunt fixate asupra mişcării armonice, şi că aceste două ştiinţe sunt surori[280], după cum afirmă pythagoricii, iar noi aprobăm, Glaucon. Sau cum altfel?"

„Aşa."

„Aşadar, deoarece problema este vastă, să aflăm de la ei cum văd aceste aspecte şi dacă mai există ceva în plus. Cât despre noi, să ne ocupăm, dincolo de toate acestea, de treaba noastră."

„Care anume?"

„Ca nu cumva cei pe care îi vom creşte, să se apuce să înveţe din aceste ştiinţe ceva nedesăvârşit şi care nu duce întotdeauna într-acolo unde trebuie ca toate să se îndrepte, aşa cum spuneam adineaori în legătură cu astronomia. Ori nu ştii că şi în privinţa armoniei se face ceva asemănător? Căci tot măsurând relaţiile vocilor şi sunetelor în concertul lor sonor, unele faţă de celelalte, ei lucrează fără

desăvârşire, întocmai ca şi astronomii."

„Pe zei, — vorbi el — ei fac şi ceva de tot râsul! Dând nume anumitor intervale mici şi aţintindu-şi asupră-le urechile, de parcă ar voi să tragă cu urechea la vecini, unii afirmă că se mai aude o rezonanţă intermediară şi că ea este cel mai mic interval cu care trebuie măsurat, în timp ce alţii, punând aceasta la îndoială, afirmă că sunetele respective au aceeaşi înălţime[281]. Şi unii şi ceilalţi pun însă urechile înaintea intelectului."

„Tu vorbeşti de acei inşi pricepuţi care prezintă faptele cu ajutorul corzilor, pe care le torturează şi le întind pe chei. Dar ca să nu lungim imaginea aceasta, cu plectrul care primeşte lovituri, cu corzile puse sub acuzare, socotite a fi, ori lăudăroase, ori îndărătnice, mă opresc aici şi spun că nu la aceştia mă refer, ci doar la aceia pe care i-am pomenit mai înainte. Ei procedează întocmai ca astronomii: caută în acest «concert audibil» numerele, însă, totuşi, nu suie până într-acolo încât să-şi pună probleme şi nu caută să cerceteze care anume numere se acordă între ele, care nu, şi din ce pricină unele da si altele — nu."

„Teribil lucru spui!"

„Folositor însă, în vederea cercetării Frumosului şi Binelui, dar, dacă este urmărit în alt scop — e nefolositor."

„ Verosimil."

F. „Eu cred — am spus — că metoda ce se bizuie pe toate învăţăturile pe care le-am parcurs, dacă ar putea ajunge la comuniunea şi la înrudirea acestora între ele şi dacă ar cugeta prin ce anume sunt ele apropiate unele de celelalte, ar purta cu sine ceva din principiul în vederea căruia am pornit la drum, şi atunci nu ne-am fi trudit nesăbuit. Dacă nu — atunci — nesăbuit."

„Şi eu bănui — spuse el — că lucrurile stau astfel. Ai însă în vedere o întinsă operă, Socrate!"

„Te referi la preludiu sau la ce altceva? Nu ştim oare că toate acestea sunt doar preludiile legii[282] pe care trebuie s-o învăţăm? Căci nu cred că cei pricepuţi în aceste discipline ţi se par a fi şi dialecticieni!"

„Nu, pe Zeus, în afară de câţiva, puţini, pe care i-am întâlnit!"

„Însă — am zis eu — cei ce nu sunt în stare să obiecteze şi să răspundă obiecţiilor vor şti vreodată ceva din cele despre care afirmăm că trebuie să le ştie?"

„Deloc."

„Dar nu aceasta, Glaucon, este legea pe care dialectica o duce la bun sfârşit? Pe ea, care aparţine inteligibilului, ar putea-o imita puterea vederii, despre care spuneam că încearcă să privească spre animalele însele, către astrele însele, şi, la urmă, către soarele însuşi. La fel, atunci când cineva, cu ajutorul dialecticii, s-ar îndrepta, în afara oricăror senzaţii şi doar cu ajutorul raţiunii să cerceteze ce anume este fiecare lucru şi n-ar da înapoi până ce n-ar înţelege Binele însuşi prin intelectul pur, doar atunci va ajunge el la capătul /cercetării/ domeniului inteligibil, aşa cum omul acela ajunsese la capătul domeniului vizibil."

„Întru totul” — spuse el.

„Însă nu numeşti dialectică această călătorie?”

„Da, şi?”

„Or, ea -înseamnă desfacerea din lanţuri şi întoarcerea de la umbre către simulacre şi lumină, înseamnă apoi urcuşul din peşteră înspre soare; înseamnă neputinţa noastră momentană de a privi direct animalele, plantele şi lumina soarelui, dar putinţa de a privi către reflexiile divine în apă şi către umbrele lucrurilor /reale/ şi nu către umbrele unor simulacre, lăsate de o lumină şi ea un simulacru al luminii solare. Toată această practică a artelor pe care le-am parcurs deţine puterea şi capacitatea de a înălţa partea cea mai bună a sufletului către contemplarea supremului bine din cele-ce-sunt, aşa cum dincolo se întâmplă cu partea cea mai clară a trupului, condusă să vadă ceea ce-i mai strălucitor din locul corporal şi vizibil”[283].

„Eu unul accept toate acestea. Deşi mi se par dificil de acceptat, pe de altă parte, e dificil şi a nu le accepta. Totuşi, nu trebuie acum doar ascultat, ci şi revenit de multe ori asupra subiectului. Acceptând deci acum că lucrurile stau aşa cum s-a spus, să mergem către legea însăşi şi s-o străbatem, după cum am străbătut şi preludiul. Arată, acum, în ce fel este puterea dialecticii, sub ce fel de înfăţişări apare ea şi care îi sunt căile. Căci aceste căi ar fi, pe cât se pare, cele care ar conduce într-acolo, unde, pentru cel ajuns, ar fi, deopotrivă, limanul de la capătul drumului, cât şi sfârşitul călătoriei.”

„Dragă Glaucon, — am spus eu — nu vei mai fi în stare să mergi mai departe — chiar dacă mie unuia nu-mi lipseşte bunăvoinţa. Nici nu vei mai putea privi o imagine a lucrului despre care vorbim, ci va trebui să vezi adevărul însuşi — acela care îmi apare mie cel puţin. Or, nu merită să ne străduim pentru a lămuri dacă aceasta-i realitatea ori nu. Dar ca să vedem ceva, da, pentru aceasta merită să ne străduim!”

„Ei bine, şi?”

„Dar nu trebuie să ne silim să arătăm şi că doar puterea dialecticii ar putea face evident acest «ceva » pentru omul priceput în materie, dar că în alt fel nu este cu putinţă?”

„Merită aceasta toată silinţa noastră!”

„Nimeni — am spus eu — nu va contesta spusele noastre, când afirmăm că nu există o altă metodă care să îmbrăţişeze fiecare aspect al realităţii în măsura în care el este, în mod metodic. Căci celelalte arte, cu toatele, fie au de-a face cu opiniile şi dorinţele oamenilor, fie sunt întoarse spre producerea unor lucruri naturale sau artificiale, ori spre îngrijirea fiinţelor şi a productelor. Restul artelor — despre care am afirmat că prind ceva din ceea-ce-este — geometria şi cele ce o urmează pe aceasta — vedem că parcă întrevăd în vis ceea-ce-este, dar că aievea le este cu neputinţă să-l vadă, atâta vreme cât, slujindu-se de postulate, le lasă pe acestea în pace, incapabile deci să dea socoteală despre ele. Or, pentru acela care are drept izvor al cunoaşterii ceea ce nu cunoaşte, iar sfârşitul şi mijlocul

/demersului său/ provin, prin combinări, de la principiul pe care nu-i cunoaşte, ce mijloc există ca această potrivire de propoziţii să devină vreodată o ştiinţă?"

„Nici unul."

„Aşadar, — am spus eu — doar metoda dialectică merge pe această cale către principiul însuşi, suprimând postulatele, pentru ca acestea să iasă întărite. În fapt, ea poartă şi ridică în linişte ochiul sufletesc, scufundat până atunci într-un mâl barbar.

Ea se foloseşte de artele pe care le-am cercetat, ca de elemente auxiliare. Pe acestea noi le-am numit «ştiinţe», spre a respecta obişnuinţa, dar ele au nevoie de alt nume, mai luminos decât cel de «opinie », dar mai întunecat decât cel de «ştiinţă ». Am definit, mai înainte, drept «inteligenţă analitică» această facultate, dar nu este cazul, cred, ca nişte oameni aflaţi, ca noi, dinaintea unei cercetări atât de vaste, să-şi facă probleme de nume"[284].

„Nu, desigur" — spuse.

„Ci e bun cuvântul care lămureşte gradul de claritate a gândirii"[285].

„Da."

„Ei bine, atunci — am zis eu — ca, aşa cum am făcut mai înainte, să numim prima parte ştiinţă, a doua inteligenţă analitică, a treia credinţă şi a patra reprezentare. Ultimele două sunt în domeniul opiniei, primele două — în cel al intelectului. Opinia se referă la ceea-ce-devine, intelectul — la ceea-ce-este. Iar raportul acestuia din urmă faţă de celălalt este raportul intelectului faţă de opinie; şi ce este intelectul faţă de opinie este ştiinţa faţă de credinţă şi inteligenţa analitică faţă de reprezentare. Să lăsăm însă deoparte, Glaucon, analogia şi diviziunea fiecărei părţi — a opinabilului .şi a inteligibilului — în alte două diviziuni, pentru ca să nu trebuiască să vorbim mult mai mult decât până acum"[286]

„Eu unul sunt de acord şi te urmez, pe cât pot."

„Dialectician — am zis — îl numeşti pe cel care percepe raţiunea esenţei fiecărui lucru? Iar despre cel ce nu poate face aceasta, atâta vreme cât nu poate da seamă nici sieşi, nici altuia, nu vei afirma că, în acea privinţă, înţelege ceva!"

„Cum aş putea afirma?" — zise.

„La fel şi despre Bine : cel care nu l-ar putea distinge cu ajutorul raţiunii, extrăgându-i ideea din toate celelalte şi care nu ar trece, parcă luptând, prin toate obiecţiile, silindu-se să obiecteze la rândul său, conform cu esenţa şi nu cu opinia, cel care n-ar trece prin toate acestea fără greş şi cu raţiunea, acela nu va putea fi numit de către tine cunoscător al Binelui însuşi; ci, dacă va fi atins cumva vreun simulacru al Binelui, vei spune că prin opinie şi nu prin ştiinţă a făcut-o şi că viaţa de aici şi-o petrece visând şi dormitând şi că, înainte de a se deştepta aici, în lumea noastră, va fi ajuns la Hades, pentru a adormi acolo cu desăvârşire."

„Pe Zeus, — zise el — chiar aşa voi zice!"

„Dar nu vei putea accepta să-i laşi iraţionali, precum unele linii /în geometrie/, pe copiii tăi[287], pe care îi creşti şi îi educi cu gândul (în cazul când i-ai creşte în fapt), atunci când ei ajung să domnească în cetate şi să aibă mai mare putere."

„Nu, vezi bine!”

„Vei legiui aşadar, ca ei să aibă parte de acea educaţie, în temeiul căreia să fie în stare, în chipul cel mai pătruns de ştiinţă, să întrebe şi să răspundă.”

„Voi legiui — zise — împreună cu tine.”

„Însă nu ţi se pare — am spus — că dialectica se aşază deasupra învăţăturilor precum un acoperiş şi că, în mod justificat, nu s-ar putea aşeza deasupra ei vreo altă învăţătură, ci că aici se află punctul final al învăţăturilor?”

„Ba da.”

G. „Îţi rămâne atunci să vezi care anume vor fi cei pe care îi vom face să se împărtăşească din această cunoaştere şi în ce chip.”

„Limpede.”

„Îţi aminteşti de selecţia anterioară a chinuitorilor, anume în ce fel erau cei pe care i-am ales?”

„Cum de nu!”

„Ai în vedere că firile acelea trebuie alese în raport şi cu restul criteriilor : căci trebuie preferaţi cei mai de nădejde, mai curajoşi şi, pe cât se poate, mai mândri la înfăţişare. Dar în plus faţă de aceste condiţii, mai trebuie căutat nu doar ca ei să aibă un caracter nobil şi impunător, ci să posede şi calităţile potrivite cu educaţia pe care o avem acum în vedere.”

„La care anume te referi?”

„Ei trebuie să aibă mintea ascuţită, fericit om, în vederea cunoaşterii şi să nu înveţe cu greutate. Căci sufletul se codeşte mult mai mult când e vorba să înveţe ceva dificil, decât în exerciţii fizice. Într-adevăr, truda /minţii/ le este sufletelor mai apropiată prin fire, le este proprie şi nu o pot pune în comun cu trupul.”.

„Adevărat” — zise.

„Trebuie căutat un om cu bună memorie, ferm şi care iubeşte truda în orice privinţă. Sau cum altfel crezi că va voi cineva deopotrivă să trudească făcând exerciţii fizice şi, totodată, să ducă la bun sfârşit o astfel de învăţătură şi un astfel de studiu?”

„Nimeni n-ar putea aşa ceva, fără să fie bine înzestrat în orice privinţă!”

„Din această pricină a căzut filosofia în greşeala de acum, dar şi în discredit — am spus-o şi mai înainte — pentru că oamenii nu au de-a face cu ea cum se cuvine ; căci n-ar fi trebuit să aibă de-a face cu ea bastarzi, ci copii legitimi.”

„Adică?”

„Mai întâi — am spus eu — e nevoie ca cel ce are de-a face /cu ea/ să nu fie şovăitor în dragostea sa pentru trudă : pe jumătate s-o iubească, pe jumătate — nu. Aceasta se întâmplă când unuia îi plac exerciţiile fizice şi iubeşte vânătoarea şi toate ostenelile trupului, dar e lipsit de dragoste pentru învăţătură, nici nu-i place să asculte sau să cerceteze, ci în toate acestea se fereşte de osteneală. E şovăitor însă şi cel ce se comportă, în iubirea sa pentru efort, invers decât acesta.”

„Adevărat.”

„Dar vom socoti, deopotrivă, schilod în raport cu adevărul acel suflet care ar urî minciuna făcută cu bună ştiinţă, n-ar îndura-o şi s-ar mânia peste poate când alţii ar minţi, dar care, totodată, ar primi lesne minciuna fără de ştiinţă şi care, în chip prosteşte, lăsându-se cumva prins de ea, nu s-ar mânia, ci s-ar lăsa mânjit în neştiinţă, precum un dobitoc din neamul porcesc.”

„Hotărât!” — zise el.

„Iar bastardul şi copilul legitim în ce priveşte cumpătarea, vitejia, mărinimia şi toate părţile virtuţii, trebuie bine deosebiţi. Căci dacă nu s-ar şti să se privească aceste aspecte — particular ori cetate, fiind privitorul — atunci, fără să se bage de seamă, ar fi folosiţi oameni schilozi şi bastarzi la orişice treabă la care ar trebui folosiţi fie prietenii, fie, în alt caz, cârmuitorii.”

„Chiar aşa.”

„E treaba noastră, deci, să băgăm bine de seamă la aceste aspecte: căci dacă supunându-i unei învăţături şi unui antrenament atât de serioase, vom educa tineri bine proporţionaţi şi cu spiritul bine proporţionat, atunci nici Dreptatea însăşi nu ne va putea reproşa ceva şi vom păstra neştirbite cetatea şi orânduirea ei. Însă dacă vom duce spre atare sarcini altfel de caractere, vom face pe dos şi vom da prilej de mult râs pentru filoşofie.”

„Ar fi într-adevăr urât!” — vorbi el.

„Cu totul! Dar am păţit chiar şi acum — cred — ceva de râs.”

„Ce anume?”

„Am uitat — am zis eu — că toată discuţia e o joacă şi am vorbit prea înflăcărat. Căci vorbind, priveam către filosofie şi, văzând-o acoperită cu noroi, m-am mâniat, cred, peste cuviinţă; fiind astfel plin de pornire împotriva vinovaţilor, am grăit, cred, ceea ce am grăit, prea serios!”[288].

„Nu, pe Zeus, — spuse el — cel puţin nu mi s-a părut mie aşa, celui care a ascultat!”

„Dar mi s-a părut mie, celui care a vorbit! Să nu uităm însă lucrul următor: în alegerea făcută mai înainte, am ales oameni în vârstă; în cea de faţă, aceasta nu e însă cu putinţă. Nu trebuie să-l ascultăm pe Solon, cum că, îmbătrânind, poţi să înveţi multe. Omul în vârstă e mai puţin în stare să înveţe, chiar decât să alerge, iar marile şi multele osteneli cad în seama tinerilor.”

„Neapărat” — zise el.

„Aşadar, copiilor să le punem dinainte ceea ce ţine de calcul, geometrie şi de întreaga educaţie prealabilă — care trebuie predată înaintea dialecticii, cu grijă ca ei să nu o înveţe ca nişte robi.”

„Adică?”

„Fiindcă omul liber nu trebuie să înveţe nimic cu de-a sila. Ostenelile trupeşti, venite cu de-a sila, nu fac nici un rău trupului, dar nici o învăţătură silnică nu rămâne în suflet.”

„Adevărat” — spuse.

„ Aşadar, preabunule, nu-i creşte cu dc-a sila pe copii în învăţătură, ci învaţă-i

prin joacă, pentru ca să fii în stare mai degrabă să vezi firea fiecăruia." „Are noimă ce spui!"

„însă îţi aminteşti spusa noastră că trebuie să ducem copiii să vadă războiul, călări, iar dacă ar exista siguranţă, ei trebuie să se apropie şi să «guste sânge» precum căţelandrii?"

„Îmi amintesc."

„Iar acela trebuie luat în socoteală, care s-ar arăta mai dibaci în toate aceste osteneli, învăţătură şi spaime."

„La ce vârstă?"

„Atunci când ei trec de vârsta exerciţiilor de gimnastică obligatorii. Căci în acel răstimp, fie că acestea durează doi, ori trei ani, nu se poate face nimic altceva[289]. Fiindcă truda grea şi somnul nu se împacă cu învăţătura. Pe de altă parte, ei sunt puşi atunci la o încercare deloc neînsemnată: se vede cum se poartă fiecare în cadrul exerciţiilor fizice."

„Cum de nu!"

„După această perioadă de timp — am spus eu — cei selecţionaţi, care vor fi împlinit douăzeci de ani, vor primi cinstiri mai mari decât ceilalţi. Iar cunoştinţele amestecate pe care le aveau toţi copiii în timpul educaţiei lor, trebuie puse acum în unitate spre binele celor selecţionaţi, pentru a realiza o viziune sintetică asupra înrudirii lor reciproce dar şi a înrudirii lor cu natura a ceea-ce-este."

„Doar o astfel de învăţătură va fi trainică în minţile unde ea ajunge!"

„Ea reprezintă şi cea mai bună încercare pentru firea de dialectician şi pentru cea care nu este. Căci cel ce are o viziune sintetică este dialectician, cel ce nu o are — nu este."

„De acord" — spuse el.

„Ai în vedere aceste aspecte, privind la cei care au asemenea trăsături în ei înşişi, care sunt constanţi în învăţătură, constanţi în război şi în restul ocupaţiilor legiuite ; după treizeci de ani, selecţionându-i iarăşi pe cei care au fost o dată selecţionaţi, aşază-i în cinstiri încă mai mari şi cercetează verificând cu ajutorul puterii dialecticii, care este în stare să pună deoparte ochii şi celelalte simţuri şi să se îndrepte către ceea-ce-este şi adevăr. Aici însă, prietene, trebuie să bagi bine de seamă\"

„La ce anume?"

„Nu cunoşti ce mare este răul pe care, acum, îl aduce dialectica?[M]

„Care anume?"

„Cei care o practică se umplu de nelegiuire!"

„Şi încă ce!"

„Crezi că lor li se întâmplă ceva de mirare? Nu ai înţelegere pentru ei?[J]

„În ce fel?"

„Se întâmplă — am zis eu — precum cu un copil găsit ce ar fi crescut într-o familie bogată, nobilă şi puternică, fiind înconjurat de mulţi linguşitori; să zicem că, ajungând el bărbat, ar înţelege că părinţii săi nu sunt cei care pretind a fi, dar

nu i-ar putea găsi pe cei care l-au adus pe lume. Poţi să prezici cum s-ar purta acesta faţă de linguşitori şi faţă de cei ce l-au adus în acea familie, atât în vremea când nu ştia nimic despre adopţiune, cât şi atunci când a aflat despre ea, sau vrei să mă auzi pe mine prezicând?"

„Vreau să te aud pe tine."

„Prezic că, în timpul când n-ar cunoaşte adevărul, el i-ar cinsti mai mult pe tată şi mamă şi pe celelalte presupuse rude decât pe linguşitori, ar trece mai puţin cu vederea dacă ar duce lipsă de ceva, mai puţin ar face sau ar spune vreo nelegiuire faţă de ei, i-ar asculta mai mult pe ei decât pe linguşitori."

„Pesemne că da."

„Prezic însă mai departe că, după ce va afla adevărul, zelul său în cinstirea şi îngrijarea pentru părinţi se va domoli, dar că, în schimb, va deveni tot mai zelos în cultivarea linguşitorilor, le va da lor crezare cu totul altfel decât înainte, va trăi aşa cum vor aceia, însoţindu-se cu ei fără să se ascundă; şi că, afară doar dacă n-ar avea o fire cu totul blajină, lui nu i-ar mai păsa deloc de acel părinte şi de presupusele rude."

„Tot ceea ce spui este cum nu se poate mai adevărat. Dar în ce fel se raportează imaginea aceasta la cei ce au de-a face cu conversaţiile dialectice?"

„Iată în ce fel: noi avem, din copilărie, anumite opinii despre drept şi frumos, opinii în care am fost crescuţi, dându-le ascultare şi cinstindu-le ca pe nişte părinţi"[290].

„Aşa este."

„Or, cei cât de cât măsuraţi nu dau ascultare opiniilor contrare acestora, opinii ce presupun plăceri care linguşesc sufletul şi îl trag către ele ; ei cinstesc celelalte opinii, pe cele părinteşti si ascultă de ele."

„Aşa e."

„Ei bine, iată că un astfel de tânăr se întreabă: ce este frumosul? legiuitorul îi răspunde, dar el aude raţiunea ridicând obiecţii. Iar când aceasta se întâmplă în multe cazuri şi de multe ori, el ajunge la părerea că frumosul nu este cu nimic mai degrabă frumos decât urât. Şi la fel când s-ar întâmplă şi cu dreptul şi cu binele şi cu tot ceea ce el ţinea în cinste, ce socoţi că va face tânărul cu aceste principii? Le va mai da ascultare oare şi le va mai cinsti?"[291].

„E necesar — zise el — ca nici să nu le mai cinstească la fel, nici să le dea ascultare."

„Dar în clipa când el nu mai socoteşte acele principii vrednice de cinste şi înrudite cu firea sa şi nici nu le află pe cele adevărate, este oare cu putinţă ca el, în mod plauzibil, să se îndrepte spre alt fel de viaţă, decât cel aparţinând linguşitorilor?"

„Nu-i cu putinţă" — zise el.

„Cred că el, dintr-un om cu frica legilor, va deveni un nelegiuit."

„E necesar."

„În acest caz — am spus eu — păţania celor ce au de-a face cu discuţiile

dialectice de felul acesta este firească şi merită înţelegere.”

„Dar şi compătimire” — spuse el.

„Atunci, pentru ca să n-ai nevoie să-i compătimeşti pe cei din jurul vârstei de treizeci de ani, trebuie să aibă de-a face cu dialectica doar cel supus în tot felul atenţiei?”

„Desigur.”

„Dar nu este principala atenţie grija ca cei tineri să nu guste din dialectică? Cred că nu ţi-a scăpat că cei prea tineri, atunci când pentru prima oară gustă din discuţiile în contradictoriu, se folosesc de de ca de un joc ; ei le utilizează mereu pentru a contrazice şi, imitându-i pe cei ce obiectează, aduc şi ei altora obiecţii, bucurându-se precum căţelandrii să muşte şi să sfâşie mereu cu vorba, pe interlocutor.”

„Şi încă ce se bucură!”

„Dar atunci când aduc obiecţii multora, când primesc obiecţii din partea multora, ei cad statornic şi degrabă în părerea că nimic nu e la fel cum credeau mai înainte. Iar din această pricină, ei şi întreaga filosofie ajung, în gura altora, să fie vorbiţi de rău.”

„Foarte adevărat.”

„Cel mai vârstnic însă — am spus eu — nu va voi să ia parte la o atare nebunie şi îl va imita mai curând pe cel ce voieşte să practice dialectica şi să cerceteze adevărul, decât pe cel ce se joacă de dragul jocului şi contrazice. El însuşi va fi un om mai cu măsură şi va face ca îndeletnicirea lui să apară mai vrednică de cinste, din mai puţin vrednică, cum era.”

„Drept.”

„Aşadar, tot ceea ce s-a spus mai înainte, s-a spus sub cauţiunea ca naturile /tinerilor/ să fie cu măsură, constante — este vorba despre naturile cărora li s-ar putea împărtăşi învăţătura despre discuţiile dialectice — şi să nu se întâmple ca acum : oricine, chiar şi cel nechemat, se îndreaptă către această îndeletnicire.”

„Perfect.”

„Este oare suficient ca cel ce nu are altă ocupaţie să rămână la studiul dialecticii în mod continuu şi statornic — în maniera în care se fac antrenamentele fizice — dar de două ori mai multă vreme decât se cerea pentru acele exerciţii fizice?”

„Vorbeşti de şase sau de patru ani?”

„În regulă, pune cinci! Iar apoi[292] ei vor coborî din nou în acea peşteră şi vor trebui să conducă în războaie şi să preia demnităţile potrivite tinerilor, pentru ca să nu rămână în urma celorlalţi nici în ceea ce priveşte experienţa. Şi iarăşi ei vor fi puşi la încercare, spre a se vedea dacă şi atunci când sunt traşi în toate părţile, rămân totuşi statornici, sau dacă cumva, se schimbă.”

„.La cât estimezi această perioadă?”

„La cincisprezece ani — am spus eu. După ce împlinesc cincizeci de ani, trebuie ca cei ce nu s-au schimbat şi şi-au dovedit vrednicia pretutindeni, în fapte,

ca şi în ştiinţe, să fie îndreptaţi către ţintă : ei trebuie ca, înălţându-şi lamura sufletului către însuşi cel ce dă lumină tuturor, văzând ei Binele însuşi, folosindu-se de el ca de o pildă şi de un model, să orânduiască întru frumuseţe atât cetatea cât şi pe cetăţeni, dar şi viaţa ce le-a rămas, fiecare, atunci când îi soseşte rândul. Cea mai mare parte a timpului se vor îndeletnici deci cu filosofia, dar când le va sosi rândul, se vor trudi şi cu obşteştile treburi, cârmuitori fiind cetăţii; vor împlini însă această sarcină nu ca pe ceva frumos, ci ca pe ceva silnic, şi astfel, educând mereu pe alţii pe potriva lor, lăsând în locul lor paznici pentru cetate, pleca-vor ei să locuiască în Insulele Fericiţilor! Iar cetatea să le dureze lor morminte şi să le aducă jertfe pe cheltuiala obştii; iar dacă şi Pythia ar încuviinţa, să aducă jertfele ca unor spirite bune, iar de nu, ca unor oameni oblăduiţi de spirite bune[293] şi divini."

„Minunaţi cârmuitori, precum un sculptor, ai dăltuit, o Socrate!" — exclamă el[294].

„Să nu uităm de femeile cârmuitori, Glaucon. Căci nu socoti că eu mă refer mai mult la bărbaţi decât la femeile care au, în cetate, o fire vrednică."

„Adevărat, — spuse el — de vreme ce ele vor împărtăşi totul, în mod egal cu bărbaţii."

„Ei bine, — am zis eu — acceptaţi că în privinţa cetăţii şi a constituţiei ei n-am rostit doar vise deşarte? Ceea ce ne-am propus e anevoie, dar cu putinţă cumva şi nu altminteri decât s-a zis: anume, atunci când adevăraţii filosofi, ajungând la putere în cetăţi — mai mulţi la număr, ori unul singur — vor dispreţui cinstirile aflate acum la preţ, socotindu-le nedemne de un om liber şi bune de nimic. Cel mai mult ei vor preţui ceea ce e just şi cinstirile ce decurg din justeţe, dar mai mult şi mai mult şi în chipul cel mai necesar, vor preţui dreptatea, iar supunându-i-se acesteia şi sporind-o, îşi vor ţine sub pază cetatea lor."

„Dar în ce fel vor face aceasta?"

„Pe toţi care se întâmplă să fie trecuţi de zece ani îi vor trimite la ţară. Iar pe copiii lor, ferindu-i de contactul cu caracterele de acum, pe care le au şi părinţii, îi vor creşte în felurile lor proprii şi în legile lor, care sunt aşa cum am arătat mai demult. Şi în acest fel, înălţându-se cel mai grabnic şi mai lesne cetatea şi constituţia pe care le-am avut în vedere, ele vor fi fericite, iar neamul la care vor apărea va avea parte de cele mai mari foloase. Nu-i aşa?"

„Ba da. Şi cred că ai arătat bine, Socrate, că aceasta s-ar putea întâmplă, de va fi să se întâmple."

„Atunci, nu este îndestulătoare — am zis eu — cuvântarea despre această cetate şi despre omul asemănător ei? Căci e limpede şi în ce iei am spune că trebuie el să fie."

„E limpede — spuse. Iar chestiunea la care te referi cred că este încheiată."